

1. Димид М. «Те, що зараз діється в Україні, – це синдром євангельського Старшого Блудного Сина» // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка / за загальною редакцією д. філос. наук Л.О. Филипович. – К.: Самміт-Книга, 2014. – С. 592-593.
2. Святослав. Розпорядження Отця і Глави УГКЦ // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка / за загальною редакцією д. філос. наук Л.О. Филипович. – К.: Самміт-Книга, 2014. – С. 598.
3. Владика УГКЦ. «Територію Майдану потрібно поширювати далі» // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка / за загальною редакцією д. філос. наук Л.О. Филипович. – К.: Самміт-Книга, 2014. – С. 617.

Nestor Myzak

Ukrainian Greek Catholic Church and the Square: «theology of liberation» in action

In the article it is highlighted the problem of Ukrainian Greek Catholic Church participation in the revolutionary events on Independence Square in 2013-2014 years in the light of «theology of liberation».

Keywords: Independence Square, the Ukrainian Greek Catholic Church, «theology of liberation», Camillo Torres, James Koun, Patriarch Sviatoslav, Lubomyr Husar, Georgij Kovalenko, Ukrainian Catholic University.

Надійшла до редакції 21.01.2015 р.

УДК 316.61:2-42

© Віталій Докаш
© Марина Гарас
(Чернівці)

РЕЛІГІЙНІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА УТВЕРДЖЕННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ І ТОЛЕРИЗАЦІЇ ВІДНОСИН ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглядаються механізми соціалізації особистості та формування в неї моральних засад суспільства. Досліджується процес застосування системи релігійних цінностей та регуляторів як фактору попередження девіації та утвердження толерантних відносин в соціумі. Стверджується, що релігійна соціалізація є разом з тим і формою лімітації соціальних стандартів поведінки.

Ключові слова: релігія, релігійність, церква, конфесія, синкретизм, універсалізм, позацерковна релігійність, традиційні релігійні культури, релігійні практики, дифузна релігія.

Актуальність. Новий світогляд генетично пов'язаний (нехай це і покажется комусь парадоксом) з релігією. ХХ століття негативно позначилося на менталітеті багатьох народів, комплексі суспільних відносин, на всьому морально-психологічному стані суспільства. Адже фашизм, тоталітаризм, войовничий атеїзм спричинили жахливі духовні спустошення. Саме цим можна пояснити те, що в суспільному житті нині в ієрархії цінностей перевага віддається нестримній наживі, неробству, обману й лицемірству. Втрачається вартість такого соціального інституту, як сім'я, втрачається повага до батьків, старших людей. Активізується криміналітет, поширюються алкоголізм, наркоманія, корупція. Зрада, сімейна і політична, стала звичним явищем. Все продається й купується. Не може не тривожити, й те що змінилися критерії моральних оцінок у громадській думці. Низький рівень духовності структур влади, державних лідерів, суспільно-політичних організацій сприймається як щось звичне, цілком природне. Існуючий духовний та моральний стан суспільства вимагають залучення великого виховного потенціалу релігії, як морального маркера, для формування та утвердження духовних цінностей суспільства, що й актуалізує дане дослідження.

Мета данної роботи полягає у дослідженні релігійних механізмів соціалізації особистості та використання виховного потенціалу релігійних організацій у формуванні духовних цінностей українського суспільства.

Реалізація поставленої мети вимагає вирішення таких **завдань**:

1. Аналіз морального потенціалу релігії та можливостей його застосування в процесі соціалізації особистості.
2. Дослідження механізмів релігійної соціалізації та її ролі в лімітації суспільних стандартів поведінки і толеризації відносин.
3. Визначення шляхів формування духовних підвалин суспільства як основи стабільності та громадянської злагоди в українському соціумі.

Проблемами дослідження різних типів соціалізації особистості й, зокрема, релігійної зробили значний вклад такі українські вчені: Г.Костюк, С.Максименко, М.Савчин, О.Донченко, М.Боришевський, В.Москаленко, Т.Титаренко, Л.Орбан-Лембрик, Т.Яценко, А.Фурман та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами впливу релігії на соціалізацію та формування духовних цінностей особистості займалися: Е.Дюркгейм (спілкування як інструмент засвоєння особистістю колективних уявлень), З.Фрейд (механізми соціалізації дитини, психосексуальні стадії розвитку та соціалізації особистості), Ж.Піаже (когнітивні структури індивіда в контексті різних стадій розвитку особистості), В.Москалець (вплив релігійності на самореалізацію особистості), О.Предко (людинотворний потенціал релігійності), Б.Ломов (нерозривність процесів соціалізації та індивідуалізації особистості). [16, с.448].

Виклад основного матеріалу. Принципи і норми громадянського суспільства в Україні самі собою утвердитися не зможуть. Тому, на нашу думку, важливо розпочати утвердження громадянськості з віднайдення шляхів формування гуманістичної свідомості особистості, яка допомогла б осмислити феномен „совісності” в системі суспільно-політичної і професійної реалізації особи. Проблема соціалізації на основі християнської етики недостатньо осмислена у вітчизняній науці. Та життя вимагає здійснення цих кроків на етапі цивілізаційних змін у світі, а тим більше – в українському суспільстві. Особливо актуальним це стало після помаранчевої революції та Майдану, коли такі поняття, як „честь”, „чесна влада”, „совість”, „мораль”, „духовність” виявились суспільною потребою. Гасло „Ми хочемо чесної влади!” стало проблемою громадянського суспільства.

Зауважимо, що західні суспільства завжди спрямовували свої мрії в напрямі духовності, громадянськості, хоч і не завжди вдало, оскільки й там під орифламами патріотизму й громадянськості часто приховувалися зовсім інші наміри та розрахунки. Однак, потреба громадянської соціалізації завжди була затребувана. Вже у працях Е.Дюркгейма соціалізація трактується як результат духовного, вербального спілкування людини з її оточенням, як результат засвоєння нею суспільних „концептів”, „колективних уявлень” [8, с.270]. Е.Дюркгейм вважав, що в процесі соціалізації провідним фактором є суспільство, тому з проблем використання релігійних механізмів соціалізації, як одного з типів суспільної соціалізації, дослідник соціології та психології релігії, на його думку, завжди повинен звертатися до дослідження суспільства [3, с.352].

В контексті предмету нашої уваги – осмислення релігійної соціалізації, зазначимо, що вона релігійна соціалізація повинна, як мінімум, сформувати в особистості лояльність, почуття власної відповідальності за існуючу систему суспільних відносин, міжконфесійних стосунків, за систему, яка б сприяла толерантності, духовності і консолідації поліетнічного українського суспільства.

Чим же є релігійна соціалізація і як вона відбувається? Релігійна соціалізація – це процес, за допомогою якого суспільство передає від покоління до покоління систему релігійної орієнтації, знань, настановлень, набутих за період життєтворчості індивіда, нації, людства. Релігійна соціалізація тісно пов'язана з виробленням такого поняття, як „релігієзнавча культура”, оскільки саме вона орієнтує особистість на ознайомлення і

засвоєння загально визнаних релігійних засад, принципів і норм, набутих людством, і тих принципів, які є канонічними в системі функціонування того чи іншого типу релігії.

Підкреслемо, що релігійна соціалізація – не односторонній акт. І наслідки не завжди дають очікувані результати. Наслідки, у свою чергу, залежать від багатьох чинників, які мають врахувати духовний наставник, релігієзнавець, соціолог, культуролог, психолог, котрі культивують і вивчають релігійні процеси в суспільстві з метою одуховнення усіх сфер життєдіяльності людини в суспільних нішах.

Як вважають дослідники, у людини стільки „соціальних Я”, скільки існує осіб і груп, думка яких для неї важлива. Тому й процес соціалізації різноманітний та не завжди непередбачуваний. Значний внесок у вирішення проблем ідеї соціалізації взагалі та релігійної соціалізації, зокрема, вніс З.Фрейд своїм вченням про несвідоме [4]. Вчений наголошував на особливій важливості дитячого і юнацького віку, коли визначається становлення світоглядних засад особистості (зокрема й сприйняття релігійних канонів) та подальша релігійна соціалізація. За З.Фрейдом, у процесі соціалізації базовими є психосексуальні стадії розвитку, в яких „розгортаються” вроджені властивості індивіда (дані Господом кожній людині).

Нагадаємо, що З.Фрейд одним з перших виокремив механізми соціалізації дитини: підтвердження, заборона, заміщення, імітація та ідентифікація. Згідно з З.Фрейдом, людська свідомість (за типологією), різна діяльність людей є лише результатом трансформованої дії неусвідомлених інстинктів життя (*libido*) та смерті (*tanatos*), опосередкованих різними механізмами. Завданням соціалізації особистості, за ним, є здійснення контролю над інстинктами і над соціально-політичною ситуацією в суспільстві, де особистість реалізує себе [16, с.448].

Слід мати на увазі, що пізніше психоаналітичні теорії лягли в основу багатьох концепцій соціалізації різних напрямів, у яких наголошується на важливості ранніх етапів становлення особистості, де найважливішу роль відіграє родина. На жаль, сім'ї довго (протягом майже всього ХХ століття) надавалося другорядного значення, а разом з нею – і релігії й таким важливим суспільним феноменам, як моральність і духовність, що повинні функціонувати в соціумі. Без них суспільство стає бездуховним. Західні та вітчизняні вчені, осмислюючи цей феномен, з тривогою пишуть про „загублену українську людину” [18, с.158] та про „людину в пошуках суті” [15, с.368].

Ж.Піаже, аналізуючи різні стадії розвитку особистості, робить акцент на когнітивних структурах індивіда. Він, зокрема, підкреслює, що дитина засвоює новий досвід шляхом виконання активних ролей в ключових процесах життя [9, с.680]. Що ж вона візьме в бездуховному суспільстві? Наприклад, нині в Україні налічується близько мільйона дітей-бродяг. Боротьба за їх порятунок мізерна, а ось за перерозподіл власності – шалена. У нормальної людини з її поняттями „совісті” і „духовності” це не може не викликати глибокої тривоги. Процес релігійної соціалізації, як і будь-якої іншої (політичної, етнічної), носить активний характер. Свідомість особистості відіграє тут вирішальну роль, відображаючи форму і зміст маніпулятивних впливів соціального середовища. Тому необхідно визнати, що в період зростання інтересу громадян до релігії процес релігійної соціалізації особистості не може розглядатися ізольовано, без одночасного аналізу як особливостей самого індивіда, так і тієї конкретної релігійної, соціально-політичної і економічної реальності, до якої він включений [10, с.418].

Б.Ломов, до прикладу, звернув увагу на нерозривність і взаємопов'язаність процесів соціалізації та індивідуалізації особистості. Так, він пише, що особистість все повніше включається в систему суспільних відносин. Внаслідок цього її зв'язки з людьми та різними сферами суспільства розширюються й поглиблюються, і тільки завдяки цьому особистість оволодіває суспільним досвідом, присвоює його, робить своїм надбанням. Ця сторона розвитку особистості вважає науковець, часто визначається як її соціалізація. З другого боку, долучаючись до інших сторін життя суспільства, переконаний він, особистість

набуває все більшої самостійності, відносної автономності: її розвиток в суспільстві включає процес індивідуалізації [6, с.303].

Зауважимо, що у процесі релігійної соціалізації, наприклад, (як і інших її типів) людина виступає як складова суспільного процесу. Вона є одночасно і об'єктом, і суб'єктом суспільних відносин, (а не тільки споживачем соціального досвіду. – Авт.). Соціальна психологія розглядає соціалізацію з позицій суспільства, з точки зору того, які соціальні норми та цінності входять до індивідуальної свідомості людини. Зокрема, в цьому аспекті соціолог і психолог релігії має враховувати, які релігійні й соціальні норми і цінності входять до індивідуальної свідомості особистості. Тому дуже важливо звернути увагу на аналіз і співвідношення понять „соціалізація” та „виховання” [14, с.13-40].

Психологія розвитку характеризує соціалізацію з боку особистості та її індивідуальної активності в оволодінні соціальними знаннями. Якщо взяти релігійну соціалізацію, то для її реалізації важливо мати солідні знання з релігієзнавства, Біблії, праць Отців церкви, психології, соціології, історії світових релігій, природничих наук, стану релігійного і політичного життя в суспільстві, зокрема, і в Україні. Слід мати на увазі, що релігійна соціалізація особистості перебуває й під політичним тиском: цю обставину потрібно враховувати, оскільки це серйозно впливає на громадянську позицію віруючого.

На нинішньому етапі державотворення в Україні процес соціалізації особистості взагалі, а релігійної зокрема, відбувається під одночасним тиском демократичних і тоталітарних сил, коли більша частина суспільства готова сприйняти демократичні цінності, але мало знає про шляхи й механізми цього процесу. Сьогодні майже всі суспільні ніші стали політизованими. Особливо маніпуляційним впливом користуються ЗМІ, зокрема окремі телеканали [10, с.418].

Процес соціалізації індивіда складний. Він триває впродовж усього свідомого життя людини і залежить від обставин, пов'язаних з соціально-політичними і правовими засадами суспільства. Що ж до релігійної соціалізації особистості, то ці чинники теж на неї впливають, і чи не найбільше в період трансформаційних перетворень. Згадаймо політичні баталії на Майдані та зміну ціннісних орієнтацій як лідерів Церков так і прихожан, коли постало питання про захист честі і гідності громадянина [13, с.3-14].

Слушно зауважимо, що всі правовідносини в Україні, пов'язані з реалізацією принципів свободи совісті, свободи церкви (свободи діяльності релігійних організацій), регулюються Законом „Про свободу совісті і релігійні організації”, ухваленим 1991 року із змінами й доповненнями, внесеними в 1992–1996 роках, а також іншими нормативними актами, виданими в подальший розвиток положень Закону.

Основи законодавчої бази свободи совісті в Україні закладені і в Конституції країни.

У Статті 3 Конституції України зафіксовано важливе положення: „Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави”. Доцільно зауважити тезу, що забезпечує релігійну соціалізацію особистості в поліконфесійному українському суспільстві: утвердження і забезпечення прав і свобод людини Основний Закон вважає „головним обов'язком держави” [4, с.10].

Стаття 35 Конституції закріплює право кожної людини, яка проживає на території України, на „свободу світогляду і віросповідання”. Принциповим є положення, що Церква і релігійні організації відокремлені від держави. Наголошується, що жодна релігія не може бути визначена державною і обов'язковою. Так – за законом. Та іншою є практика в Україні, як і в більшості країн світу [4, с.80].

На цій основі мають ґрунтуватися правові засади релігійної соціалізації особистості.

Доцільно з'ясувати сутність поняття „релігійна соціалізація”. На наше переконання, релігійну соціалізацію в робочому варіанті треба трактувати як процес засвоєння індивідом знань, зразків поведінки, норм і цінностей, необхідних для успішного функціонування в соціумі цього феномена.

Для порівняння скажемо, що «Філософський словник» трактує соціалізацію (лат. socialis – суспільний) як процес засвоєння й подальшого розвитку індивідом соціально-культурного

досвіду, трудових навичок, знань, умінь, норм, цінностей, традицій, які нагромаджуються й передаються від покоління до покоління, процес включення індивіда в систему суспільних відносин і формування у нього соціальних якостей [14, с.441].

Використання релігійних механізмів соціалізації особистості пов'язано з їх правовими гармоніями, тобто надання широкого простору для реалізації свободи совісті. У цьому контексті релігійну соціалізацію особистості було б бажано розглядати згідно з двома науковими підходами: соціологічним і психологічним. Соціологічна традиція релігійності визначає напрям наукового аналізу від особистості до суспільства, звертаючи увагу на міру включення особистості в суспільно-політичні відносини, міру усвідомлення людиною своєї соціально-релігійної сутності і соціальної ролі релігії в суспільстві. Психологічна ж традиція, навпаки, проводить вектор впливу від суспільства до особистості.

Отже, в руслі соціологічного підходу релігійна соціалізація особистості є акумулюванням індивідом норм і цінностей тієї релігії, до якої вона належить (Г.Тард), навічання (Т.Шибутіані), входження в релігійне середовище, пристосування до нього (Б.Паригін), всотування спільних релігійних цінностей у процесі спілкування зі значними іншими (Т.Парсонс).

На нашу думку, універсальне завдання релігійної соціалізації – сформулювати у індивідів, що вступають у світ релігійного буття, почуття лояльності й відданості релігійним ідеалам. Соціалізація, вважає Т.Шибутіані, є безперервним процесом комунікації, коли особистість спроможна брати участь в узгоджених діях на основі загальноприйнятих норм і принципів [18, с.397]. Що ж до релігійної соціалізації індивіда, то слід мати на увазі, що індивід здатен брати участь у релігійних дійствах (літургіях, визнавати Біблійні канони й підлягати їм, визнавати релігійний культ) відповідно до релігійної конфесії, до якої особистість належить.

І.Кон називає соціологічні теорії соціалізації „теоріями конформності”, оскільки вони розглядають соціалізацію як процес соціальної адаптації. Що ж до релігійної соціалізації, то йдеться про пристосування особистості до релігійного середовища через засвоєння норм і правил, заданих певною релігією (конфесією).

Релігійна соціалізація – це процес взаємодії між людиною і соціальним інститутом – Церквою (конфесією), що базується не на пасивному прийнятті її вимог, а на засвоєнні індивідом релігійного досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему зв'язків і, з іншого боку, процес відтворення індивідом соціальних зв'язків за рахунок його активної діяльності, активної включеності в релігійне середовище. Результатом релігійної соціалізації є становлення „Я-релігійного” та особистості, її здатності взаємодіяти із суспільством на усвідомленому рівні (психологічний підхід). Ефективність релігійної соціалізації визначається мірою задоволення потреб особистості та соціуму в процесі цієї взаємодії. Чим вищий рівень духовного, інтелектуального і морального розвитку людини, тим якісно вищий рівень її потреб у задоволенні релігійнознавчою інформацією, переконаннями, вірою в Бога та його всемогутність, а в подальшому – власним психоаналізом віднайдення свого „Я” в цьому процесі. [1, с.62-66].

З огляду на порушену в статті проблему, найбільш проблемним нині є процес релігійної соціалізації молоді. Адже понад 70 років воєнничого атеїзму зробили багато для формування бездуховного буття в соціумі, і це найбільш позначилося на людях середнього і молодого віку. Саме у них змінилися ціннісні орієнтації, при відсутності духовних ідеалів. До прикладу, дослідження, проведені в 2003 році показали, що 40 % молодих людей хотіли б народитися в іншій країні. Це велика проблема для нашого суспільства, яке вимагає початкового формування духовних засад розбудови соціуму.

Зазначимо, що з плином часу молодіжні ціннісні орієнтації приводить до нового напрямку соціально-політичного життя. В такому випадку можна говорити про історичне покоління [7, с.100]. Помаранчева революція, Майдан, до прикладу, значно вплинули на утворення нових, не притаманних попереднім поколінням, уявлень, настанов, цінностей і форм поведінки в суспільно-політичному, релігійному і культурному житті суспільства. Тому підкреслимо, що культурно-історичний контекст – це першооснова буття сучасної людини в культурі. Розглядаючи її, С.Кримський відзначає, що в контексті так званої антропологічної

катастрофи зустріч з самим собою є цінною проблемою духовності, коли феномен особистості виходить на авансцену історії. „Не ідея людини взагалі, не її рольові структури, людяність сама по собі, на думку С.Кримського, але їх переповнення через індивідуальні якості особи визначає тепер результативність гуманістичної свідомості” [5, с.22]. Для виправдання бездуховності сьогодні дехто із західних науковців веде мову про егалітарну культуру, яка нині має виправдовувати все корисне для особи, не оцінюючи, чи воно корисне суспільству в цілому. Це й пояснює бездуховні вчинки „бездуховної” епохи ХХ століття, що призвели до теперішньої ще більшої бездуховності.

Нині цінності стали предметом вільного вибору. Сучасна людина втратила віру в безумовну цінність ідеалів, що їх формувала (чи формує) ідеологія. Така ситуація порушує душевний спокій людини, котра жила в лещатах ідеологічних стереотипів, і штовхає її на пошук нових смисложиттєвих цінностей і світоглядних орієнтирів. Тому є потреба в ідеологічному осмисленні національної ідеї в рамках плюралізму, гуманізму, духовності, громадянськості та високої моральності. В цьому контексті можна виокремити не лише дві сторони взаємозв'язку поколінь – засвоєння спадщини і новаторство, але й два напрями цих змін: регресивний і прогресивний. І це, в першу чергу, важливо усвідомити молоді. К. Мангейм, характеризуючи молодь, говорить, що вона не може оцінюватися в перехідній епохи ні як прогресивна, ні як консервативна частина суспільства. Молодь лише володіє потенціалом до будь-яких починань, але її соціальна практика недостатня [3, с.124]. Тут слід зазначити, що молодь, як наймобільніша частина суспільства, активно впливає на динаміку змін соціальної структури та соціально-політичних інститутів. Засвоюючи певні соціально-духовні цінності, вона стає ініціатором перетворень на духовних засадах. Щоправда, перетворення у суспільстві потребують і знань, і моральності, і принципової громадянської позиції, духовної відповідальності. Все це й потрібно формувати у молоді в процесі соціалізації, знаючи моральний потенціал релігії.

Спробуємо оцінити релігійність українського суспільства крізь призму окремих типологізацій, що існують у вітчизняній та в зарубіжній соціології, а також проаналізувати, хто ж є носієм релігійності і чим ці українські громадяни відрізняються від інших індивідів. Яке їхнє соціальне самопочуття, рівень соціальної активності та деякі ціннісні преференції. З цією метою, звернувшись до даних моніторингу Інституту соціології НАНУ та центру Разумкова, сформуємо групу релігійних (суб'єктивно конфесійно ідентифікованих респондентів) і спробуємо виявити за низкою позицій спільне та відмінне між нею і групою громадян, що визначили себе нерелігійними. Насамперед, кілька загальних характеристик. Дані останніх моніторингів свідчать, що в суспільстві зберігається досить високий рівень релігійності за самопрезентацією: релігійних 2003 року – 84,4%, 2004 року – 83,3%, 2013-67%, 2014 – 76%; нерелігійних 2003 року – 15,4%, 2004 року – 16,7%, 2013 – 21%, 2014 – 15%. Рівень релігійності жінок є вищим ніж серед чоловіків – 75% і 97% у 2013 р. (проти 79% і 62% у 2010 р. [13, с.19, 32, с.19].

Жінки традиційно складають більшість у групі релігійних, бо їхнє нерівноправне становище в суспільстві, роль берегині, психологічна сенситивність та емоційність змушують звертатися до релігії як інституту, що підвищує психологічний ресурс виживання. Характерно, що релігійних (87,0%) народилося в Україні, 9,7% – у Росії, тобто в країнах історично християнських, а конкретніше – православних. Переважна частина релігійних громадян народилася і провела більшу частину дитинства в селі (46,0% і тільки 23,3% – нерелігійних). Тобто, більший відсоток релігійних отримали релігійну ідентичність у процесі первинної сімейної соціалізації на селі, де релігійність вища, ніж у місті [12, с.553]. Зауважимо також, що релігійність жителів Заходу вища, ніж жителів Сходу – 86% і 59% у 2013 р. та 93% і 63% у 2014 р. [13, с.19; 32, с.19].

Головною особливістю релігійної свідомості молоді після соціальних революцій 2004 та 2013-2014 рр. є інтерес до реалізації нового, що обіцяє переміни і співпадає зі світосприйняттям молоді людини, в якому релігійний чинник повинен мати велике значення, оскільки діяння „корумпованої влади” викликали у народі, в першу чергу – у молоді, зневіру, неповагу до

„чиновницького закону”, який влада реалізувала у своїх корпоративних інтересах. Тому, крім загальносуспільних, державно-інституційних змін в діяльності „сильних світу цього”, найперше повинна запрацювати духовна сфера (церква, сім'я, культура, відповідальність перед нацією), яка має виконувати „Господню місію” в сучасному українському суспільстві не через „високі посади”, а через духовне осмислення і відповідальність кожного громадянина – „як я живу”, що „працює на мою душу”, „на мою звітність перед совістю, народом і Богом”. Тоді молодь поважатиме родину, уряд, повертаючись до духовних принципів і норм шляхом релігійної соціалізації на основі соціального захисту.

Доречною є думка А.Тоффлера, який зауважував, що „завтрашній день вимагає не мільйони поверхово начитаних людей, не лише володіння інформацією, а й володіння способами працювати з нею. Тому, перш за все, молоде покоління повинно навчитись відкидати старі ідеї, вміти змінюватись і змінювати їх [12, с.11]. Зміни, яких зазнає українське суспільство після „революцій”, не могли не вплинути на ціннісно-нормативну систему суспільства. Слід очікувати не тільки зміни правової бази, трансформації суспільних структур, але й свідомості громадян на нових духовних підвалинах.

Соціальна нестабільність, яка виникає в результаті радикальних змін і непростих суспільних проблем, характеризується, перш за все, браком завершеної системи соціальних цінностей та ідеалів, наявністю антагоністичних цінностей в соціальних системах, які сформувалися на базі безправ'я, бездуховності, продажності влади, що й викликало невдоволення народу і покликало його до рішучих дій – „соціальної революції”, та зміни соціальної структури.

Процес творення нових ціннісних норм та орієнтацій відбувається постійно, під впливом „зовнішніх” (соціальних) та „внутрішніх” (індивідуально-психологічних) факторів протягом розвитку історії. Цінності релігійних принципів залишаються стабільними і затребуваними суспільством. Тому роздуми над проблемою релігійної соціалізації особистості як чинника утвердження духовних цінностей громадянського суспільства і самоусвідомлення повернути „совість” власне собі й стабілізувати політико-владною елітою „совість нації” в Україні є важливим завданням вчених, політиків, духовенства, громадян.

Висновки. Релігія завжди була своєрідною духовно-моральною опорою суспільства, за допомогою якої зберігалися й передавалися від покоління до покоління моральні норми і принципи, традиції, звичаї і обряди, національні святині. Релігія давала і продовжує давати відповіді на одвічні питання внутрішнього стану людини, найпотаємніші сторони її буття. Вона є формою безпеки для особистості, чого не може зробити жодна світська інституція. Без релігійної системи цінностей не можливо ніколи не утвердити принципи і норми громадянського суспільства та громадянської злагоди в Україні. Для виконання своїх соціальних ролей особистість повинна бути включена в процес соціалізації – засвоєння суспільних стандартів поведінки. Це можливо тоді, коли є двосторонній процес: релігія і суспільство взаємодіють як два суб'єкти, метою яких є формування соціально зрілої та відповідальної особистості.

Література

1. Докаш В. Специфіка формування та соціалізація віруючої особистості / В.Докаш // Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин, 21-22 травня 2013 р.; Київ-Кам'янець-Подільський: Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції/ за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський, 2013. – С.62-66.
2. Докаш В.І. Спілкування як механізм комунікації та формування особистості / В.І.Докаш //Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин, 24-25 квітня 2014р.: Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції / За ред. С.Д.Максименка, Л.А.Онуфрієвої. – Кам'янець – Подільський, 2014. – С. 86-90.
3. Дюркгейм Э.О. Социология. Ее предмет, метод, предназначение / Э.О.Дюркгейм. – М.: Канон, 1995. – 352 с.
4. Конституція України: Прийнята на 5-ій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
5. Крымский С. Контуры духовности: новые контексты идентификации / С.Крымский // Вопросы философии. – 1992. – №12. – С. 22-27.
6. Ломов Б.Ф. Методологические и психологические проблемы психологии / Б.Ф. Ломов. – М.: Наука, 1992. – 304 с.

7. Манкгейм К. Диагноз нашего времени / К.Манкгейм. – М.: Юрист, 1994. – 700 с.
8. Парсонс Т. Система современных обществ / Т.Парсонс. – М.: Аспект-Пресс, 1998. – 270 с.
9. Пиаже Ж. Избранные психологические труды / Ж.Пиаже. – М.: Международная педагогическая академия, 1994. – 680 с.
10. Пірен М.І. Основи політичної психології / М.І.Пірен. – К.: Міленіум, 2003. – 418 с.
11. Релігійність українців: рівень, характер, ставлення до окремих аспектів церковно-релігійної ситуації та держано-конфесійних відносин // Національна безпека і оборона. – Київ: Центр Разумкова, 2013. – №1. – С.19-40.
12. Тофлер А. Футурошок / А.Тофлер. – С.-Пб.:Лань, 1997. – 464 с.
13. Українське суспільство 1994 – 2004. Матеріали соціальних змін / За ред. д.е.н. В. Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2004. – 705 с.
14. Україна – 2014: Суспільно-політичний конфлікт і церква (інформаційні матеріали). – Київ: Центр Разумкова, 2014. – 37 с.
15. Философский словарь / Под ред. И. Т. Флорова. – М.: Политиздат, 1987.– 441 с.
16. Франк В. Человек в поисках смысла / В.Франк. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
17. Фрейд З. Психология бессознательного / З.Фрейд. – М.: Просвещение, 1989. – 448 с.

Vitaliy Dokash
Marina Haras

Religious socialization mechanisms and strengthening the spiritual values and tolerance relations of civil society

In the article the mechanisms of socialization and the formation of its moral foundations of society. The process of applying the system of religious values and regulators as a factor preventing deviation and establishing tolerant relations in society. It is alleged that religious socialization is also the form of delimitation and social standards of behavior.

Keywords: religion, religiosity, church, denomination, syncretism, universalism, outside of church religious, traditional religious culture, religious practices, diffuse religion.

Надійшла до редакції 18.03.2015 р.